

fundamento facile ostendi potest, nulla certa proportione posse durationem per intensiōnem compensari, per argumenta, quae calculatoria vocant, quibus Soto utitur. Ego vero ut inutilia pratermitto.

SECTIO VI.

Utrum sit de ratione contritionis, ut caſat in omnia peccata distincte recogitata:

1. Contritio debet esse de omnibus peccatis.

— Supponamus nonnulla certa. Primum est, contritionem esse debere de omnibus peccatis. Hoc constat, tum ex Scriptura, quae requirit dolorem de omnibus peccatis, Ezech. 18 et 83; tum ex Patribus, quorum testimonia legi possunt in Decreto, de Pœnit., d. 1, c. Non potest, et d. 5, c. Sunt plures, et c. Consideret, et d. 6, c. Qui ruit; et specialiter videri poterit August., de Vera et falsa pœnit., c. 9. Tum quia contritio est ultima dispositio ad gratiam, quae obtineri non potest sine conversione in Deum, et aversione ab omnibus peccatis mortalibus; de his enim semper est sermo. Propter quod non potest unum peccatum sine aliis remitti, ut infra dicetur.

2. Non requiriuntur singulae contritiones singulorum peccatorum. — Secundo, est certum, ex parte voluntatis non requiri singulas contritiones singulorum peccatorum, ita ut fingatur perfecta contritio veluti coalescere ex pluribus actibus, et esse quædam collectio eorum; sed solum est contritio simplex motus voluntatis, respiciens omnia peccata et detestans illa. In hoc conveniunt omnes Theologi. Et ratio est, quia hic motus simplex sufficit, et aliud esset intolerabile onus et sine fundamento; nam Scriptura non requirit pœnitentias peccatorum, sed pœnitentiam; illa autem universalis contritio, quamvis simplici motu perficiatur, est perfecta pœnitentia omnium peccatorum. Imo sæpe esset impossibile simul habere integrum contritionem per illam collectionem; quia non posset homo simul tot actus elicere. Quod si necessaria esset successio, non posset homo aliquando brevi tempore justificari; imo aliquando esse posset propter hanc causam extra statum salutis, ut si tempus vita ejus brevius esset, quam ut posset sufficere ad illam actuum successiōnem. Itaque in hoc nullum est dubium, quamvis Sylvest. et Angel., verb. *Contrit.* et verb. *Pœnit.*, requirant saltem singulas attritiones singulorum peccatorum, et Cajet. etiam in ordine saltem ad confessionem illas

requirat. Sed utrumque falsum est, nam attritio, neque una, neque plures necessaria est; sola enim contritio sufficit. Et seclusa confessione, id est per se notum, quia nullum est fundamentum illius necessitatis. In ordine vero ad confessionem, quamvis oporteat hominem peccata in memoriam revocare, et valde utile sit eo tempore actu detestari peccata, saltem per attritionem, non est tamen necessarium; satis est enim tunc non complacere in illis, et post sufficientem recogitationem uno perfecto motu illa omnia detestari. Nec est aliquid principium juris divini positivi, aut naturalis, ex quo major necessitas colligatur.

3. Tertio est certum, requiri ad contritionem ex parte intellectus considerationem et memoriam aliquam de peccatis commissis. Itaque non satis est considerare peccatum, et malitiam ejus, sed oportet recognoscere illud ut a me commissum; hoc enim necessarium est ad propriam et rigorosam pœnitentiam, et consequenter ad veram contritionem, ut supra visum est. Unde in illo loco Ezech. 18 expresse dicitur: *Considerans enim peccata sua.*

Difficultas proponitur.

4. Prima sententia. — Difficultas igitur est, quanta et qualis esse debeat hæc recogitatione peccatorum, ut motus voluntatis in illa cadens habeat rationem contritionis. In qua re est communis sententia Theologorum, per se necessarium esse, ut homo recognit distincte peccata omnia, tam quoad species singulas, quam quoad numerum eorum, et ita de illis doleat. Ita D. Thomas, hac 3 p., q. 87, art. 1, et 1. 2, q. 443, art. 5, ad 3, et in 4, d. 17, q. 2, art. 2, quæstiunc. 6, et d. 42, in expositione litteræ post omnes q., et q. 28 de Verit., a. 5, ad 4; Alens., 4 p., q. 69, memb. 9, a. 2.; Bonav., d. 16, 2 p. illius, art. 2, q. 1, 2; Richard., art. 4, q. 2; Gabr., q. 1, art. 3, dub. 2; Palud., q. 2, ad 4, et d. 21, q. 3; Sylvest., verb. *Contritio*, n. 5; Angel., n. 4, et verb. *Pœnit.*, n. 8. Qui omnes non satis explicant, an loquuntur de contritione secundum se, vel in ordine ad confessionem, videntur tamen loqui priori modo. Quod magis explicuerunt Adrian., q. 3 de Baptismo, in fine; Cano, dict. select. de Pœnit., p. 3, circa finem; Sot., d. 47, q. 2; Med., Codice de Pœnit., tract. 1, q. 3; Ruard., art. 5 contra Luther., et multi alii.

5. Probatur ex Scriptura. — Fundantur in aliquibus locis Scripturæ, ut Isaiae 38: *Reco-*

gitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ; et c. 43: Dic tu peccata tua, ut justificeris; Psal. 6: Lavabo per singulas noctes; Psalm. 37: Dixi: Confitebor adversum me iniquitatem meam Domino, etc.; Psal. 50: Peccatum meum contra me est semper, etc. Maxime vero Ezech. 18 et 33, postulatur pœnitentia de omnibus peccatis, sicut et observantia omnium et singulorum preceptorum. Unde Chrysost., hom. 9 in ad Hebr., circa finem: *Si quis (inquit) recognoscet se peccasse, et non ad singulas species descendat, nunquam cessabit.* Similem doctrinam habet 1. 4 de Compenet. cord., circa fin., et hom. 46 ad Popul.; et 4 de Lazaro et divite, post medium, affert illud Isa. 43: *Dic tu peccata tua ut justificeris,* et exponit de interiori confessione. Et Ambros., pref. in Psal. 27, definit pœnitentiam, esse commemorationem delictorum, ut ea unusquisque in se castiget et contemnat. Et Angust., de Vera et falsa pœnitentia, cap. 17; Gregorius, 4 Moral., cap. 15, et lib. 8, cap. 10.

6. Ratione suadetur. — Ratio esse potest, quia homo dum pœnitentiam agit, debet esse et medicus, et judex sui ipsius; quia et castigare, et emendare debet delicta; neutrum autem minus commode exercere potest, nisi distincte sua peccata recognoscat; alioquin nec proportionatam medicinam, neque condignam pœnam applicare poterit. Unde propter hanc præcipue rationem necessarium est in vocali confessione hoc modo confiteri omnia peccata, quia in illo sacramento officium medici et judicis in confessarium translatum est. Aliæ præterea rationes fieri solent, quæ sunt parvi momenti; ut quod aversiones peccatorum fuerunt plures, et ideo videtur necessarium ut per intellectum saltem ita proponantur. Item, quia nunc in lege nova est necessarius hic modus contritionis, et tamen nunc non est auctum contritionis præceptum, sed solum additum præceptum confessionis.

Secunda sententia.

7. Secunda sententia est, neque ad contritionem, neque ad justificationem necessariam esse distinctam recogitationem omnium peccatorum, sed sufficere confuse et distincte omnia detestari. Ita Major, in 4, d. 17, q. 3; Cajet., d. q. 87, a. 1, et tom. 1 Opus., tract. 4, q. 2; et Cather., l. 5 contra Cajet., c. de Contrit.; Victor., in Summ., 4, n. 116, de Pœnit.; et Ledesm., 2, p. 4, q. 16, art. 6; Vega, l. 14 in Trid., c. 23; et Navar., in Summ., c. 4, n. 25; Petrus Sot., lect. 13 de Pœnit.,

qui addit interdum posse esse hanc recognitionem necessariam, si obduratus peccator illa indigeat, ut se excitet ad contritionem. Verum hoc accidentarium est; nunc quid per se contritio requirat, consideremus.

8. Tripliciter potest recogitatio distincta peccatorum intelligi. — **Primo.** — **Secundo.**

— **Tertio.** — Hanc ergo sententiam absolute veram judico; confrariam vero aut esse intelligendam in ordine ad confessionem sacramentalem, ut videntur potissime loqui antiqui; vel certe aliquali moderatione esse limitandam, vel relinquendam. Quod ut declararem, adverto tribus modis intelligi posse hanc recogitationem distinctam omnium peccatorum requiri ad contritionem. Primo quod tota actualis consideratio, et distincta de singulis peccatis sit in intellectu in eo instanti, in quo voluntas elicit contritionem. Secundo, quod saltem ipsa præcesserit antequam eliciatur contritio. Tertio, quod si non præcessit, saltem post contritionem facienda sit, et consequenter quod de hoc habeatur votum, seu propositum in contritione ipsa inclusum. Rursus hinc fit, ut tribus modis possit intelligi peccator se habere ex parte intellectus in eo instanti, quo elicit contritionem. Primo, actu et distincte recogitans omnia peccata quæ commisit. Secundo, solum confuse recogitans se sæpius offendisse Deum, et per voluntatem omnia peccata detestans. Tertio, ut sit actu considerans de uno vel altero peccato commissò in particulari, non vero universe de omnibus, nec distincte nec confuse.

Assertio 1. — Ad contritionem non requiri distinctam peccatorum recogitationem.

9. Dico ergo primo: ad consequendam justitiam et remissionem peccati atque adeo ad veram contritionem habendam, necessarium non est ut revera præcedat actualis et distincta recogitatio omnium peccatorum commissorum; neque etiam ut cum ipsa contritione actualiter, et simul in eodem instanti habeatur. Hæc assertio est expressa D. Thomas, q. 28 de Verit., a. 3, ad 3 et 4: Et probari facile potest, nam quod attinet ad actuali representationem omnium peccatorum in eodem instanti per distinctam cogitationem, sæpe est humano modo impossibile, quia multitudo et varietas peccatorum sæpe est multiplex, et ideo non potest intellectus humanus simul ad omnia illa distincte attendere. Atque ita de hoc fere nulla est dubita-

tio inter auctores. Quod vero attinet ad actualem recogitationem præteritam, quamvis haec præcedere possit, nullum est tamen principium positivum, aut naturale, ex quo colligi id possit esse necessarium; nam licet formalis pœnitentia de omnibus peccatis necessaria sit ob testimonia adducta, et latius ostendimus infra, disputat. 7. optime tamen esse potest hujusmodi pœnitentia, etiamsi talis recogitatio non præcesserit; quando enim aliquis detestatur omnia peccata propter Deum, etiamsi distincte de illis non cogitet, formalem pœnitentiam habet, et non de uno vel de alio peccato tantum, ut constat, quia ad nullum particulare descendit, neque in uno, aut singulariter, aut indefinite sumpto sistit, sed ad omnia extendit intentionem suam; ergo vere habet pœnitentiam formalem de omnibus; implet igitur quidquid in hac parte ut necessarium postulatur.

10. Explicatur hoc modo. Nam etiam si aliquando præcedat illa recogitatio, necesse tamen non est, ut simul cum illa toto illo tempore duret contritio, quia, ut ostensum est, neque est necessarium paulatim et per particulares actus singula peccata detestari, neque etiam in uno et eodem actu aliquam moram temporis consumere; sufficit ergo finita recogitatione statim uno motu detestari omnia peccata. Quod etiam concedunt fere omnes, qui hujusmodi recogitationem requirunt. At vero etiam tunc pro eo instanti, quo habetur contritio, jam non manet in intellectu, nisi quedam confusa repræsentatio, et memoria peccatorum omnium; ergo si hec eadem præcessisset ante recogitationem, ad contritionem habendam sufficeret; ergo necessarium non est ut illa recogitatio in re ipsa semper præcedat, quod tandem persuadet ratio sæpe facta, quia justificatio potest subito et sine mora fieri, juxta illud: *In quacunque hora ingemuerit peccator*, Ezech. 18. At vero illa recogitatio sæpe fieri non potest nisi longo tempore; non est ergo necessarium ut antecedat; sic enim Magdalena subito justificata est, licet haberet multa peccata, quæ tam subito distincte cogitare non potuit, maxime cum tota esset ad amandum intenta. Idemque de bono latrone, et de aliis similibus cogitare licet.

Assertio 2. — Recogitationem peccatorum subsequenter justificationem non esse per se necessariam ad contritionem.

11. Dico secundo: recogitatio distincta peccatorum omnium, ut in re ipsa subsequens justificationem, et contritionem veram, atque adeo ut contenta in voto in ipsa contritione, non est per se et propter se necessaria simpliciter, sed per se sufficit universalis detestatio peccatorum, solum confuse recognoscitur. Dico autem *per se*, quia recogitatio illa necessaria interdum esse potest propter aliquam obligationem implendam, quæ in futurum pendet. Prior pars declaratur; nam hæc recogitatio esset per se necessaria, si vel absque illa contritio haberi non posset, vel per se esset præcepta, tanquam quedam interior confessio et humiliatio ad Deum; neutrum autem horum verum est. Primum jam est probatum; nam ostendimus, sine hac recogitatione actuali posse haberi veram contritionem. Imo cum loquamur nunc de recogitatione subsequente ad contritionem, clarum est illam non esse necessariam in re ante tam contritionem; nec vero post illam contritionem necessaria est alia contritio, propter quam subsequens recogitatio exigatur; quia una contritio sufficit; ergo. Secundum probatur, quia tale præceptum non est juris naturalis; ex nullo enim principio necessaria consecutione infertur; ergo non est de necessitate pœnitentiae, ut sic. Neque erat in statu legis naturæ, in quo tantum erant præcepta connaturalia gratia. Neque etiam ex Scriptura habetur; nam testimonia superius adducta, vel solum continent exempla, et facta Sanctorum, qui non operantur solum quod necessarium est, sed etiam quod est melius; vel continent solum præceptum detestandi omnia peccata, quod servari potest sine tali recogitatione. Sicut etiam eisdem locis continetur præceptum habendi propositorum servandi omnia mandata, et tamen non propterea est per se necessarium recogitare distincte omnia mandata, sed tunc ad singula advertere, quando implenda erunt.

12. Universalem detestationem peccatorum confuse recognitorum aliquando non sufficere. — Secunda pars assertoris declaratur a simili ex statu legis novæ: nunc enim etiam post contritionem generalem necessarium est distincte recogitare peccata, quia manet obligatio confidendi illa, quæ sine tali recogi-

tatione impleri non potest. Sic ergo propter confessionem; nam si quis vel prius concipiat universalem dolorem perfectum de omnibus peccatis, et postea ea recogitetur sine novo dolore, vel postea de omnibus confuse doleat, id satis est; ergo signum est illam recogitationem per se propter confessionem postulari. Quamvis si recte fiat, ex illa recogitatione practica moraliter sequatur major dolor. Hinc vero fit, ut etiam in hoc statu, si contingat aliquem excusari ab illa obligatione in ordine ad confessionem, nimurum, quia confiteri non potest ob inopiam confessori, tunc simpliciter excusatetur a tali recogitatione facienda, etiamsi oppositum aliqui senserint sine causa, cum illa recogitatio non per se præcipiatur, sed propter actum exterrum, qui tunc exerceri non potest. Sicut qui non potest audire Missam, nec recitare officium, quando alias teneretur, si posset, non tenetur habere illam attentionem ad Deum, quam habere deberet, si Missam audire, aut horas recitare posset.

13. Solvantur fundamenta primæ sententie. — Et hanc partem damus prime opinioni supra citatæ, et ex illa soluta relinquuntur fundamenta ejus. Nam testimonia Scripturaræ declarata jam sunt, quia vel solum requirunt universalem contritionem, sive illæ universalitas ex parte recogitationis intellectus sit confusa, sive distincta; vel quando loquuntur de recogitatione distincta, narrant facta Sanctorum, ut dixi, et proponunt id quod est melius. Non utuntur tamen verbis, quæ necessitatem indicent. Et hoc posteriori modo loquuntur præcipue sancti Patres ibi citati. Vel si aliquando loquuntur de hac recogitatione, ut de re necessaria, est in ordine ad aliquem effectum futurum, juxta propositam assertoris partem. Nec rationes ibi factæ amplius probant. Nam quod spectat ad officium judicis, et potest in se peccator punire sua peccata, quantum voluerit, quamvis de illis distincte non cogitet, et fortasse etiam potest satisfactionem pro poena in purgatorium remittere, et in utroque differt multum hoc iudicium internum a iudicio sacramentalis confessionis. Quod vero pertinet ad officium medici, pro ratione necessitatis poterit esse recogitatio hæc necessaria in ordine ad futurum effectum; hæc tamen necessitas nec semper occurrit, et respectu omnium peccatorum fere nunquam. Rursus quod aversiones peccatorum fuerint plures, parum refert, quia una perfecta et universalis conversio omnes delet, alioquin non solum in intellectu, sed etiam in voluntate tot essent multiplicandæ contritiones, quot fuerint peccata mortalia, quod ridiculum est.

14. Denique (quod notandum est) etiam in lege nova non requiritur hæc recogitatio peccatorum propter contritionem, sed propter

assertio 3. — Posse hominem justificari, cogitando de uno peccato, et illud ex motivo pœnitentiae detestando.

15. Atque ex his omnibus et ex dictis etiam in præcedente conclusione probata manet ultima pars ejusdem assertoris, quod scilicet, non solum ex accidente, sed per se sufficiat hæc universalis contritio de omnibus peccatis confuse propositis. Cum enim ostensum sit nihil aliud esse per se necessarium, recte concluditur hoc per se sufficere.

16. Dico tertio: interdum potest homo veram contritionem habere, et justificari, etiam si de uno solo peccato commisso actu cogitet, si illud ex perfectissimo motivo pœnitentiae detestetur: hoc est manifestum, quando sic pœnitens illud solum peccatum commisit; sed potest etiam contingere, etiamsi alia commiserit. Quod expresse docuit D. Bonaventura, loco supra citato; et idem tenet Medina, tract. 1 de Pœnit., q. 12, art. 2; et idem supponit Corduba, lib. 1, q. 15. Et ratio est, quia est illa universalis detestatio virtualis omnium peccatorum, ut supra ostensum est. Et quidem si alia peccata commissa oblita sint, res etiam est per se manifesta; quia jam ille homo detestatur peccata commissa quantum moraliter potest, et debet.

17. Qui de uno peccato conteritur, et justificatur, tenetur postea de aliis conteri. — Objectioni satisfit. — Addit tamen Bonaventura

in eo casu debere hominem detestari saltem sub conditione alia peccata, si forte illa commisit. Quod est optimum consilium; tamen necessitas præcepti solum erit, quando homo est dubius, an alia peccata commiserit quæ memoria exciderint. Tunc enim ratione dubii, et consequenter ratione periculi tenebitur. At si nullum morale dubium habeat, non est cur obligetur; sicut qui nullius peccati mortalium conscientiam habet, non tenetur sub conditione conteri, sed satis est diligere. Rursus, quoniam naturalis inconsideratio, pro eo tempore quo habetur, æquivalentem oblivioni, et æque excusat, ideo is qui multa peccata commisit, et unum tantum considerat actu, licet aliorum non sit omnino oblitus, sed solum actualem inconsiderationem eorum habeat, poterit de peccato illo vere conteri, et per illam contritionem justificari ob rationem dictam. Tenebitur tamen, ut opinor, postea de aliis peccatis formaliter conteri, saltem per generalem contritionem. Et ita asserunt auctores citati, præsertim Medina et Corduba, quia formalis pœnitentia de omnibus peccatis necessaria est, per se loquendo; illa autem contrito, quæ circa unum tantum peccatum formaliter versatur, solum est virtualis pœnitentia aliorum; et ideo semper manet obligatio ad formalem pœnitentiam eorum; quare in illa virtuali continetur votum de hac formalis, juxta doctrinam superius datam. Dices: eadem ratione erit obligatio detestandi illa peccata in particulari, et distincte cogitat. Respondetur negando sequelam, quia pœnitentia formalis de omnibus peccatis sufficienter habetur, etiam si illa solum confuse et universe cogitentur; habemus autem expressum præceptum de formalis pœnitentia omnium peccatorum, non vero de distincta, et in particulari omnium peccatorum, maxime cum hoc ad intellectum potius quam ad voluntatem pertineat.

18. *Dubium proponitur.* — *Medina sententia.* — *Cogitans de pluribus peccatis non potest unum solum detestari per contritionem.* — Hinc dubitant dicti auctores, an qui plura commisit peccata, et actu de illis cogitat, possit formaliter detestari unum per veram contritionem, non sic detestando aliud. Medina affirmit, quia non tenetur homo, quoties de peccatis cogitat, ea actu detestari; ergo potest licite detestari unum, et non aliud formaliter; ergo etiam potest id facere ex motivo contritionis, quia nulla est repugnantia; sicut qui actu cogitat plures veritates fidei, potest actu exercere as-

sensum circa unam, et non circa aliam. Contrarium tenet Corduba. Et mihi videtur probabilius, suppositis principiis quæ posuimus, et Medina admittit. Nam formalis pœnitentia de omnibus peccatis est necessarium medium, per se loquendo, ad justificationem; ergo quoties homo potest habere hanc formalem pœnitentiam, et est quasi in proxima præparatione ad habendam illam, non erit satis, in virtute, vel in voto illam habere, quia solum per accidens sufficere solet ex impotentialia. At vero in eo casu potest facile ille homo formaliter detestari illa peccata; ergo, si justificari vult, debet habere formalem contritionem omnium; ergo non potest habere contritionem unius tantum, quia per talam contritionem non justificaretur. Quocirca, licet absolute non teneatur homo actu detestari peccata, quoties de illis cogitat, tamen ex suppositione, quod efficaciter vult destruere aliquid eorum, et a se expellere per justificationem, necesse est ut de omnibus doleat; in contritione autem includitur vel formaliter, vel virtute illa efficax intentio; et ideo ex vi illius non potest separare (ut sic dicant) contritionem unius peccati a formalis contritione aliorum, nisi ex inconsideratione, vel aliqua ignorantia, quæ illi æquivaleat. Propter quam rationem dicemus etiam inferius, peccatorem, qui actu cogitat de suo statu in peccato mortali, non posse diligere Deum super omnia, quin simul peccata detestetur, quod latius ibi exponeatur.

19. *Alia dubitatio.* — *Non solum debet quis detestari malitiam peccati, sed actus peccati intrinsece malos.* — Ultimo dubitari hic potest, an contrito esse debeat etiam de ipsis actibus peccatorum, vel sufficiat de malitia eorum. Nam Vega, lib. 13 in Trident., cap. 25, refert opinionem asserentem non esse necessarium actus ipsos detestari, quam ipse improbat, et merito, ut facile nobis constare potest ex supra dictis de objecto pœnitentiae. Solum est observandum hoc maxime habere verum in actibus, qui sunt intrinsece mali; nam ab illis moraliter factis inseparabilis est malitia, et ideo ratione illius detestabiles sunt, et detestandi. At vero, si actus ex se sit indifferens, ex prava autem intentione fuerit peccaminosus, non erit necessarium detestari actum, sed modum operandi illum. Idemque a fortiori est, si actus erat bonus, et ex conscientia erronea fuit male factus. Denique etiam oportet separare effectum ab ipso actu; nam effectus non est peccatum, et potest pla-

cere ratione bonitatis, etiamsi per actum, quantumvis malum, factus sit.

SECTIO VII.

Utrum contrito semper sit actus gratia formatus.

1. *Actum contritionis semper esse gratia formatum.* — *Michaelis Baii opinio.* — *Rejicitur.* — Postquam dictum est de quantitate contritionis, dicendum est de qualitate, seu morali dignitate ejus, quæ in præsenti materia solum esse potest hæc formatio, vel informitas contritionis. Caditque commode in hunc locum hæc quæstio, quia ex præcedentibus facile resolvitur. Sequitur enim ex dictis actum contritionis semper esse formatum gratia, quia nullo tempore, vel momento ab illa separatur. Intelligitur autem hoc de gratia gratum faciente, quæ suppositum reddit sanctum et gratum; actum enim esse formatum tali gratia, nihil aliud est, quam esse hominis sancti actum, et grati Deo, ratione cuius habet valorem quemdam et dignitatem moralem. Atque hæc assertio, ita in communis sumpta, certa est, et ab omnibus recepta, maxime loquendo de contritione formaliter, ut contrito est. Nam, loquendo de actu illo, qui est contrito, id negant Scotus et Cajetanus, falso tamen, ut satis constat ex dictis sect. 4 et 5. Estque aperta doctrina D. Thomæ locis ibi citatis, et in hac quest., art. 6, et quest. seq., art. 6, ad 1. Et alia referunt Vega, lib. 6 in Trident., c. 34; Corduba, lib. 1 Quæstionum Theologic., q. 2, dub. 4; Soto, lib. 2 de Natura et grat., c. 16, circa finem, et lib. 3, c. 13, circa finem. Hic vero referri posset nova quædam opinio Michaelis Baii, qui fatebatur quidem gratiam et charitatem in eodem momento infundi, in quo homo habet actum contritionis, vel dilectionis; peccata vero non statim remitti, etiam quoad culpam, donec sacramentum baptismi, vel pœnitentia re ipsa recipiatur. Ex quo plane sequitur talum actum non statim esse plene formatum, quia est adhuc hominis existentis in peccato mortali. Illa tamen sententia supponit falsos errores, scilicet, quod peccatum nunquam remittatur usque ad realem susceptionem sacramenti, et consequenter sine hac susceptione non posse hominem salvare. Item posse esse hominem in statu peccati, imo et condemnari, cum habitibus gratiae et charitatis. Denique promissiones adductæ ex Scriptura in sect. 5 sufficiunt ad convincendos hos errores, quia contritioni non solum gratiae infusio, sed etiam remissio peccati

An prima contrito ab habituali gratia fiat.

3. *Opinio secunda.* — Aliorum ergo opinio fuit hunc actum esse formatum, quia efficitur ab ipsa gratia sanctificante, vel saltem ab aliquo habitu infuso, qui illam comitetur. Hæc est communis Thomistarum, præsertim recentiorum, eo quod illam videatur insinuare D. Thomas, 1. 2, q. 113, art. 7 et 8, et in 4, dist. 17, q. 1, art. 3, quæstiunc. 2, ubi Bonaventura idem sentit. Et ratio reddi potest, quia cum hic actus sit supernaturalis, necessarium est supernaturale principium intrinsecum, a quo elicatur; quod esse non po-

test nisi illa gratia, cum talis actus ad charitatem et amicitiam Dei pertineat. Statim vero occurrit contra hanc sententiam vulgaris difficultas, quia hic actus est dispositio præparans animam ad gratiam recipiendam; ergo non potest ab illa gratia effective procedere. Antecedens supponitur ut certum ex modo loquendi Scripturæ et Sanctorum. Et nunc videtur jam definitum in Tridentino, ut latius infra, tractando de causalitate poenitentiae. Consequentia vero probatur, quia causa vere efficiens omnino supponitur in suo esse ad effectum, quia alias non posset illi dare esse; ergo non potest intelligi ut talis effectus sit causa præparans subjectum ad esse illius formæ, cuius est effectus; ergo si actus contritionis præparat animam ad recipiendam gratiam, non potest ab illa effective procedere.

4. *Prima resolutio difficultatis.* — *Improbatur.* — Ad hanc difficultatem solvendam variis distinctionibus utuntur Thomistæ. Cagitanus, dict. art. 8, et Ferrariensis., 4 contra Gent., c. 153, distinguunt de infusione et receptione gratiæ, et aiunt, gratiam ut infusam antecedere actum contritionis ordine naturæ, et ita efficere et formare illum; eamdem vero gratiam, ut receptam, subsequi, et esse effectum contritionis disponentis ad illam. Sed in tribus deficiunt. Primo, quia forma non potest esse principium agendi, nisi ut recepta in supposito operante per illam; debet enim illud prius in actu primo constituere, quod maxime verum est in actibus vitalibus, et in formis, quæ ex parte hominis sunt principia intrinseca eorum. Secundo, quia infusio hujus formæ est per educationem de potentia subjecti, vel est cum concurso materiali ipsius animæ; et ideo non potest esse prior natura infusio talis formæ, quam receptio. Tertio et magis Theologice, quia contritio non tantum est dispositio ad receptionem, sed etiam ad infusionem ipsam, dicente Tridentino, sess. 6, c. 7, unicuique infundi justitiam juxta illius dispositionem, quam prius descriperat esse contritionem. Imo cum gratia tanta recipiatur, quanta infunditur, non posset contritio esse in suo genere causa, et mensura gratiæ recipiendæ, nisi esset etiam infundende.

5. *Soti resolutio.* — *Rejicitur.* — Aliter ergo Soto in 4, d. 45, q. 1, art. 6, distinguit de contritione, ut procedente a libero arbitrio, vel ut a gratia; et priori modo ait antecedere per modum dispositionis ad gratiæ infusionem; posteriori autem modo subsequi ut ef-

fectum eis. Verum hoc etiam constare non potest, quia dum consideratur illa dispositio ut procedens a libero arbitrio, vel intelligitur ut procedens ab illo solo, vel ab illo ut gratia adjuto. Primum dici non potest, tum quia liberum arbitrium nude consideratum nihil supernaturale efficere potest, nec se ad gratiam disponere juxta Catholicam doctrinam; tum etiam, quia liberum arbitrium, ut cooperans ad talem actum, essentialiter aut necessario pendet ab adjutorio gratiæ, ut etiam Tridentinum definit; ergo ille actus, ut antecedit in ratione dispositionis, non est a solo libero arbitrio; ergo est etiam a gratia. Imo D. Thom., 1. 2, q. 412, art. 2 et 3, merito docet actum nostrum non esse dispositionem ultimam ad gratiam ex vi solius liberi arbitrii, sed maxime ex influxu ipsiusmet gratiæ. Interrogo ergo a qua gratia procedat: nam si est ab habituali, vana est distinctio, quia necesse est, sicut liberum arbitrium, ita et gratiam ipsam antecedere talem dispositionem; si vero illa gratia est alia per modum auxilii, ergo jam dispositio illa habet aliud principium gratiæ sufficiens in suo ordine, distinctum ab habituali gratia; ergo non efficitur ab illa.

6. *Praeluditur.* — Nec dici potest, eumdem actum contritionis prius natura procedere active a libero arbitrio cum auxilio gratiæ, deinde vero in alio signo naturæ procedere etiam active a gratia habituali: tum quia forma nunquam producit effectum, quem jam invenit factum, cum ipsa fit; tum etiam quia est superflua duplex illa efficientia, cum prior sufficiat; præsertim quia auxilium gratiæ, quod sufficit cum sola potentia ad producendum actum, majus est, quam cum potentia cum habitu simul operatur. Denique juxta vera principia Metaphysicae in uno effectu producendo solum intervenit una actio, si modo ordinario et naturali fiat; ergo etiam in praesenti solum est unica actio, qua fit actus contritionis. Vel ergo illa actio manat a gratia habituali simul cum auxilio et potentia, et sic nullo modo potest esse prior natura, quam gratia habitualis, cum ab illa omnino et essentialiter pendeat. Vel datur ibi actio, quæ manat a sola potentia cum auxilio; et sic nulla est quæ procedat a gratia habituali.

7. *Cani resolutio.* — *Expellitur.* — Propterea ergo Canus in dicta relectione tandem ait, contritionem non manare active a gratia habituali, quæ est in essentia animæ. Distinguit ergo inter gratiam et habitus voluntatis; et

gratiæ concedit esse omnino posteriorem natura, et non priorem etiam in genere causæ efficientis, propter rationem dictam, quia talis actus est dispositio præparans ad illam gratiam. De habitu autem voluntatis dicit esse priorem, quia ab illo elicetur activetalis actus. Mirum autem est non considerasse idem argumentum procedere de habitu voluntatis, quia contritio non tantum præparat animam ad recipiendam gratiam, sed etiam eodem modo disponit voluntatem ad recipiendam charitatem, et poenitentiam infusam habitualem; nam Tridentinum eodem modo de iis loquitur, dicens, ad prædictam dispositionem consequi justificationem per infusionem gratiæ, et donorum, quæ dona sunt virtutes infusaæ. Quin potius illa dispositio ita præparat ad gratiam habitualem, ut consequenter præparet ad virtutes, quia illæ virtutes infunduntur, ut proprietates consequentes gratiam, quæ est principialis forma, et ideo dantur commensuratae illi. Unde etiam novum sumitur argumentum, quia gratia habitualis prius natura infunditur in essentia animæ, quam virtutes dentur voluntati, sicut anima ipsa prius natura creatur, quam ejus potentiaæ concrecentur; ergo si gratia ipsa est omuino posterior contritionis actu, non potest habitus voluntatis esse prior; loquimur autem de habitu charitatis, et aliarum virtutum, quæ non separantur a gratia; nam habitus fidei, et spei, sicut possunt esse in tempore etiam a gratia separati, ita possunt prius infundi. Ex eis tamen sumi potest proportionale argumentum; nam quando fides infunditur per primum actum, tanquam per dispositionem præviam, fieri non potest ut ille habitus præcedat in intellectu, et sit principium activum talis actus, propter rationem factam; ergo idem est in omni habitu voluntatis respectu proprii actus.

Actum contritionis non procedere active a gratia habituali.

8. *Explicatur opinio.* — Dicendum ergo est actum contritionis non procedere active a gratia habituali, neque ob eam causam vocari posse actum formatum. Hæc est expressa D. Thomæ sententia, 1 p., q. 62, art. 2, ad 3, et 1. 2, q. 109, art. 6, et q. 412, art. 2, et 3 p., q. 86, art. 1. Eamdem tenet Capreolus in 4, d. 14, q. 2, art. 3, ad 1 Henrici; insinuat Bonavent. in 4, d. 47, art. 1, q. 2, et eamdem tenent hoc tempore communiter moderni. Et mihi videtur convinci arguento facto. Quod ita Theologice declaro; nam in auxiliis, vel

nem et meritum, quia datur per illum non ut faciendum per gratiam augmentatam, sed potius ut jam factum per gratiam remissam cum auxilio; et ideo talis actus non procedit effectiva a gratia aucta, ut sic. Et haec duo exempla confirmant aperte veritatem.

40. *Alia ratione probatur assertio.* — Ex quibus etiam sumi potest alia ratio, quia nullus actus meritorius procedit effective a termino meriti, seu a forma quam meretur: contritio autem, seu ultima dispositio meretur saltem de congruo ipsam gratiam habitualis; et quoad hoc eadem est ratio de merito de congruo, vel de condigno, quia utrumque supponitur ante præmium; et ideo neutrum potest mereri suum principium. Et eadem causa proportionalis est de dispositione, quæ etiam supponitur existens ante formam, ad quam disponit, et præsertim in ea dispositione, quæ intrinsece requirit, ut fiat ab ipso, qui disponitur, ut est contritio; et ideo necesse est ut supponatur in illo principium efficiendi talem dispositionem, atque adeo ut illud sit distinctum a forma, ad quam est dispositio; illud ergo principium est auxilium gratiae, et non insamet gratia habitualis Unde Tridentinum, sess. 9, c. 3, solum requirit gratiam excitantem et adjuvantem, ut eliciamus actus, quibus ad justificationis gratiam recipiendam præparamur. Quid autem sit illa divina motio, et quomodo elevet nostras potentias ad operandum sine habitu, in materia de Gratia explicandum est.

41. *Actum contritionis formari gratia per infallibilem illius concomitantiam.* — Relinquitur ergo tertius modus informationis actus contritionis a gratia per infallibilem concomitantiam, et conjunctionem talis actus cum tali forma; quam conjunctionem demonstravimus sectione quinta. Et probatur hic modus a sufficienti partium enumeratione. Et quia hoc sufficit, ut actus dicatur formatus, etiamsi physice effective non procedat a gratia; sicut habitus ipsi formantur suo modo per gratiam, et actus etiam virtutum moralium acquisitarum; et in Christo omnia opera formabantur a gratia unionis.

42. *Actus contritionis prius natura intelligitur informis, quam formatus.* — Hinc vero intelligitur actum contritionis prius natura intellegi informem quam formatum, ut docuit D. Thom., dict. q. 89. a. 1, ad 1 et 2, et 1. 2, q. 113, art. 8, ad 2; D. Bonavent., d. 17, p. 1, art. 2, q. 2, ad argumenta; Durandus, q. 1; Soto, d. 14, q. 2, art. 6, et alii statim citandi. Sumi-

turque ex Concilio Trid., sess. 6, c. 7, dicente: *Hanc dispositionem justificatio ipsa consequitur*; descripsit autem dispositionem contritionis, ut supra tactum est. Et similiter canon. 3 ait, *neminem sine gratia pænitere posse, sicut oportet, ut justificationis gratiam consequatur*; est ergo illa consecutio et causalitas, atque adeo ordo naturæ. Et haec est ratio hujus assertionis. Nam cum contritio sit dispositio ad gratiam, præcedit ordine naturæ; ergo, ut sic, nondum intelligitur formata; quia, ut sic, non est ab homine grato, et ideo ut sic, non est satisfactoria nec meritoria de condigno; statim vero in eodem instanti infunditur gratia, et incipit ille actus esse hominis sancti et grati Deo. Ex quo habet quamdam moralem nobilitatem, et hoc est esse formatum; adeo ut de illo in tali statu jam constituto dicat D. Thom. esse meritorium de condigno prime gloriae, de quo alias.

43. *Opinio dicentium actum informem esse attritionem.* — Rejicitur. — Dicunt vero aliqui, hunc actum, ut informem in illo priori naturæ, non esse contritionem, sed attritionem. Ita loquuntur cum Scoto Paludanus, d. 17, q. 1, art. 1; Richard., art. 1, q. 1, ad 2; Sot., d. 15, q. 5, art. 6. Sed hoc pertinet ad questionem de nomine; et mihi non placet hic modus loquendi, quia contritio, ut contritio, est ultima dispositio extra sacramentum sufficiens; simileiter enim haec causalis vera est: Quia homo est contritus, ideo datur illi prima gratia et remissio peccati. Sic enim verum est illud, *Cor contritum et humiliatum Deus non despicies.* Ergo ille actus etiam quantum tenus ordine naturæ antecedit, et est dispositio ad gratiam, est vera contritio. Neque alii auctores afferunt rationem aliquam, ob quam contritio sub hoc conceptu et appellatione contritionis dicat actum, ut jam formatum adveniente gratia, et non potius ipsum actum, qui secum affert gratiam, quia per se et intrinsece talis est, habetque totam perfectiōnem, quam vox, et metaphora contritionis indicat. Et haec sententia est magis consentanea D. Thomæ, dict. q. 89, artic. 1, ad 2; et idem sentit Cano, dicta relect., p. 1; Gabr., d. 17, q., art. 2, in fine, et alii supra citati.

44. *Objecio.* — Solvitur. — *Formatio actuū duplex.* — Dicit tandem aliquis: contritio includit dilectionem; dilectio autem non potest esse informis etiam in signo naturæ, tum quia charitas est forma virtutum, tum etiam quia, qui diligit, diligitur, in quo consistit amicitia, per quam formantur omnia opera

nostra. Respondetur: duplex formatio intelligi potest in nostris actibus: una ex fine ultimo, et quoad hanc est charitas forma omnium virtutum; et ideo secundum hanc habitudinem non potest actus charitatis Dei esse informis, quia immediate per se ipsum tendit in Deum ut ultimum finem. Altera formatio est ex parte suppositi, ex eius dignitate habent actus morales valorem suum. Et quoad hoc potest actus charitatis prius naturæ esse informis, quam formatus, quia, ut est dispositio ad justitiam, non est ab homine grato, ut sic, sed ab homine tendente ad gratiam. Qui secundum eamdem rationem consideratur diligitur quidem a Deo aliquo modo, tale beneficium præstante; non tamen perfecte ut amicus, donec sanctificetur per gratiam. Et hoc modo recte D. Thom. in 3, dist. 47, q. 2, art. 4, quæstiune. 3, ad 2, dicit, etsi charitas sit forma virtutum, ipsam vero gratiam esse formam charitatis.

DISPUTATIO V.

DE ATTRITIONE.

Hæc materia potest brevius expediri, quam præcedens, quia, cognita contritione, facilita sunt omnia quæ ad attritionem pertinent. Et imprimis metaphora vocis jam explicata est; nam cum contritio indicet dolorem perfectum, attritio in universum significabit omnem dolorem peccati, qui ad illam perfectiōnem non attingit. Et ita etiam, in communione loquendo, per se notum est dari aliquam attritionem, quia constat dari dolorem aliquem imperfectum. Loquendo autem Theologice, non omnis dolor imperfectus meretur nomen attritionis, sed ille, qui ad gratiam obtinendam deseruire possit, quem nos Christianam attritionem vocabimus; et ideo illius ratio explicanda est, et cum contritione conferenda.

SECTIO I.

Quid sit de ratione Christianæ attritionis, et quomodo a contritione differat.

4. *Attritionis descriptio ex Tridentino.* — Primo juxta Tridentinum, sess. 14, c. 4, describenda est haec attritio, quod sit illa de testatio peccati, quæ hominem ad gratiam suscipiendam disponit, ex se quidem, seu solitarie sumpta, remote et insufficienter, cum sacramento autem sufficienter. Hoc enim totum tribuit Concilium contritioni imperfec-

tæ, quam nunc attritionem Christianam vocamus, et præter illam nullam aliam agnoscat.

2. *Attritio non potest esse ex turpi motivo.*

— Ex quo principio sequitur primo veram attritionem non posse esse ex aliquo turpi motivo; nam talis poenitentia non potest dici Christiana, de qua legi potest Rupertus Abbas, lib. 14 de Glor. et hon. Fil. hom., in Matth., circa illa verba c. 26: *Pænitentia ductus*, qui hanc *exitiosam pænitentiam* vocat. Videri etiam potest, lib. 2 in Jonam.

3. Secundo infertur, eum dolorem, qui in solo temporali, aut humano motivo fundatur, non mereri in praesenti nomen attritionis, etiam Soto, et nonnulli alii Theologi aliter interdum loquuntur. Augustinus vero, lib. de Vera et falsa penit., c. 2, *inutilē dolorem* vocat, et *sine spe venia*; et lib. de Cathechiz. rudib., c. 17, *pænitentiam fictam* appellat: quomodo ergo potest esse vera attritio? Atque hoc a fortiori patebit ex sequenti puncto.

4. *Dolorem ex humano motivo honesto non esse attritionem.* — *Corollarium tertium.*

Evasio præcluditur. — *Attritio debet esse supernaturalis.* — Infertur tertio dolorem omnem de peccato pure naturalem, quantumvis honestum, non attingere gradum attritionis; et quod idem est, sequitur attritionem esse debere actum supernaturale. Hæc assertio est contra nonnullos Theologos asserentes attritionem esse actum mere naturale, qui viribus liberi arbitrii sine auxilio gratiae fieri potest. Et quoniam certum est aliquem actum poenitentiae imperfectæ posse esse naturale, non oportet de illo contendere, an vocandum sit attritio, neque; nam erit quæstio solum de usu vocis: quæstio autem de re erit, an talis actus possit esse sufficiens dispositio ad gratiam, saltem cum sacramento. Et hoc sensu tenuit illam opinionem Soto in 4, d. 17, q. 2, art. 5, et lib. 2 de Natur. et gratt., c. 14 et 15; et idem sentit Cano, dicta relect. de Poenit. Imo aliqui existimant contritionem, quam naturalē vocant, quia est dolor de peccatis ex amore Dei naturali, posse aliquando esse sufficientem dispositionem ad gratiam, etiam extra sacramentum, ut late Cordub., lib. 4, quæst. 2, opin. 4. Sed hoc posterius examinabimus infra, disp. 8, est enim sine dubio falsum. Opinio etiam illa Soti semper mihi valde displacebat. Quam ex professo improbavi, disp. 18, sect. 3, tom. 3. Summa omnium rationum est, quia Concilia omnia, quæ de gratia tractant, præsertim Arausic. II, Milevit. et